

unicef

jokaiselle lapselle

LAPSEN OIKEUS!

– materiaali alakoulujen
ihmisoikeuskasvatukseen

3

MONINAISUUS, YHDENVERTAISUUS JA
OIKEUS SYRJIMÄTTÖMYYTEEN

Sisältö

Johdanto	3
1. Lapsen oikeus! –materiaalin esittely.....	3
2. Käyttöohjeet materiaalin 3. osaan: Moninaisuus, yhdenvertaisuus ja oikeus syrjimättömyyteen.....	4
3. Mikä lapsen oikeuksien sopimus?.....	6
4. Mikä ihmisoikeuskasvatus, mikä globaalikasvatus?.....	7
Kriittisen ihmisoikeuskasvattajan muistilista:.....	8
Lämmittelyharjoituksia yhdenvertaisuuden käsittelyyn	9
1. Minä myös! -kaveribingo (1.–6. luokka).....	9
2. Tunnen itseni ja tunnustan muut -itsetuntemusharjoitus (1.–6. luokka).....	10
Mikä yhdenvertaisuus ja kuka siitä huolehtii? -harjoituksia	11
3. Askel eteenpäin — yhdenvertaisuuden pohdinta- ja eläytymisharjoitus (1.–6. luokka).....	11
4. Etuoikeutettuko? -harjoitus (1.–6. luokka).....	12
5. Miksi minä pääsen kouluun ja joku toinen ei? Oikeuksien toteutuminen Suomessa ja globaalisti (1.–6. luokka).....	13
Harjoituksia stereotyyppioista, syrjinnästä ja rasismista	15
6. Murretaan stereotypiat — jokainen erilainen, jokainen samanarvoinen! (4.–6. luokka).....	15
7. Rasismien ja syrjinnän tunnistaminen ja siihen puuttuminen -draama (1.–6. luokka).....	16
8. Mielipidejana sukupuoliin liittyvien stereotyyppien purkamiseksi (1.–6. luokka).....	18
9. Sketseillä kohti yhdenvertaisempaa maailmaa (3.–6. luokka).....	19
10. Esteet pois! Toiminnallinen harjoitus vammaisuudesta (1.–6. luokka).....	20
11. Reilu koulu -video (1.–6. luokka, pienille soveltaen).....	22
Lähteet, tietoa ihmisoikeuksista ja vinkkejä ihmisoikeus- ja globaalikasvatusmateriaaleihin	23
LIITTEET	25
Kaveribingo (LIITE).....	25
Askel eteenpäin -roolikortit (LIITE).....	26
Askel eteenpäin –väitteet (LIITE).....	28
Kohti yhdenvertaisempaa maailmaa -sketsit (LIITE).....	29
Esteet pois! –tilannekortit (LIITE).....	31

Materiaali on tuotettu ulkoministeriön kehitysyhteistyövaroin.
Työryhmä: Suomen UNICEFiltä Inka Kyllönen, Anna Veele, Annika Junnonaho, Mia Malama.
Kannen kuva: © UNICEF/Suomi 2018/Hanna-Kaisa Hämäläinen
Taitto: Point Panic Oy / Pauliina Lindholm
© Suomen UNICEF ry 2018
Kopiointi sallittu opetuskäyttöön

Johdanto

1. Lapsen oikeus! -materiaalin esittely

Lapsen oikeus! – materiaali alakoulujen ihmisoikeuskasvatukseen tukee uuden perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (POPS 2014) mukaista ihmisoikeuskasvatusta ja laaja-alaista osaamista. Materiaalin tarkoituksena on edistää oppilaiden lapsen oikeusosaamista, etenkin vahvistaa taitoja ja tahtoa toimia sekä omien että muiden ihmisoikeuksien puolesta

Lapsen oikeus! -materiaali edistää opetussuunnitelman toteutumisen lisäksi YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen kirjattua valtion velvollisuutta huolehtia, että kaikki kansalaiset tuntevat lapsen oikeudet, sekä perusopetuslakiin kirjattua perusopetuksen tavoitetta edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja kasvattaa eettisesti vastuunkykyisiä oppilaita.

Lapsen oikeuksien tunteminen ja edistäminen ovat myös edellytys YK:ssa sovitun kestävän kehityksen ohjelman, **Agenda 2030:n, kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumiseksi.**

Lapsen oikeus! -materiaali muodostuu neljästä osasta, joissa on helposti ja nopeasti käyttöön otettavia harjoituksia. Harjoituksissa lapsen oikeuksia käsitellään toiminnallisesti ja monipuolisesti. Materiaalissa on harjoitusten lisäksi tietoa lapsen oikeuksien sopimuksesta ja ihmisoikeuskasvatuksesta, ihmisoikeuskasvattajan muistilista sekä vinkkejä ihmisoikeus- ja globaalikasvatusmateriaaleihin.

Lapsen oikeus! -materiaalin osat ja osissa olevat harjoitukset toimivat erinomaisesti yksittäisinä.

Materiaali toimii myös lapsen oikeuksien ympärille rakentuvan monialaisen oppimiskokonaisuuden, ”ilmiön”, suunnittelun ja toteuttamisen tukena. Opetuksen järjestäjä on velvoitettu vuosittain toteuttamaan yhden opetusta eheyttävän monialaisen oppimiskokonaisuuden, esimerkiksi opintojakson tai teemaviikon, jonka tavoitteena on tarkastella oppilaiden elämään ja yhteiskuntaan liittyviä ilmiöitä kokonaisuuksina ja oppiainerajat ylittäen. Suomen UNICEF suosittelee kouluja valitsemaan teemaksi lapsen oikeudet.

Ensimmäinen osa *Lapsen oikeudet yleisesti* johdattaa toiminnallisten harjoitusten ja keskustelutehtävien avulla ihmisoikeusajattelun periaatteisiin ja lapsen oikeuksien sopimuksen sisältöön. Se on suositeltavaa käsitellä ensin.

Toinen osa *Oikeus osallistua ja vaikuttaa* liittyy lapsen oikeuksien sopimuksen perusperiaatteeseen, jonka mukaan lapsen näkemystä tulee kunnioittaa. Osaan on koottu harjoituksia, joiden avulla oppilaat harjoittelevat mielipiteen ilmaisemista, perustelemista ja toisten näkemysten kuuntelemista ja kunnioittamista. Lisäksi osassa on toimintatapaehdotuksia, joiden avulla oppilaat voivat harjoitella yhteiskunnallista vaikuttamista tai osallistua koulussa toteutettavan, lapsen oikeuksiin liittyvän, monialaisen oppimiskokonaisuuden suunnitteluun.

Kolmas osa *Moninaisuus, yhdenvertaisuus ja oikeus syrjimättömyyteen* liittyy lapsen oikeuksien sopimuksen syrjimättömyyden periaatteeseen. Osaan on koottu harjoituksia, joiden avulla kehitetään itsetuntemusta ja toisten kunnioittamista, ja ymmärretään jokaisen oikeus syrjimättömyyteen ja yhdenvertaisuuteen. Harjoituksissa tuodaan esiin vaatimus globaalista yhdenvertaisuudesta ja pohditaan sekä valtion vastuuta että jokaisen ihmisen mahdollisuuksia yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Neljäs osa *Oikeus elämään ja kokonaisvaltaiseen kehitykseen* liittyy lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteeseen siitä, että jokaisella lapsella on oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehitykseen (artikla 6). Osa sisältää monipuolisia ja toiminnallisia harjoituksia eri lapsen oikeuksista, jotka kaikki ovat Oikeus elämään ja kehitykseen -yleisperiaatteen toteutumisen ehtoja. Harjoituksissa pohditaan, miksi oikeus on tärkeä, miten se toteutuu omassa elämässä tai maailmassa ja miten oikeutta voisi edistää.

2. Käyttöohjeet materiaalin osaan *Oikeus osallistua ja vaikuttaa*

”Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi.”

2. artikla, [YK:n lapsen oikeuksien sopimus \(1989\) lyhennettynä](#)

”Valtion on toteutettava Lapsen oikeuksien sopimuksen määräämät oikeudet.”

4. artikla, [YK:n lapsen oikeuksien sopimus \(1989\) lyhennettynä](#)

”Vammaisen lapsen erityistarpeet tulee huomioida ja hänen tulee saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä.”

23. artikla, [YK:n lapsen oikeuksien sopimus \(1989\) lyhennettynä](#)

”Vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaan kuululla lapsella on oikeus omaan kulttuuriin, uskontoon ja kieleen.”

30. artikla, [YK:n lapsen oikeuksien sopimus \(1989\) lyhennettynä](#)

”Suomen perustuslain ja yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella”

Opetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet, s. 14,

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014)

Nyt edessäsi on materiaalin kolmas osa: Moninaisuus, yhdenvertaisuus ja oikeus syrjimättömyyteen.

Lapsen oikeuksien sopimuksen toiseen artiklan mukaan valtion tulee taata oikeuksien toteutuminen jokaiselle lapselle ”ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.” Lisäksi valtion tulee suojella lasta kaikelta syrjinnältä. Universaaliuden ja syrjimättömyyden periaate on keskeinen kaikissa ihmisoikeussopimuksissa.

Lapsen oikeus! –materiaalin kolmannessa osassa on menetelmiä ja harjoituksia, joiden avulla koetellaan stereotyyppiä ja oppilaat oppivat ymmärtämään ja arvostamaan moninaisuutta sekä kunnioittamaan jokaista ihmistä, myös itseään, ainutlaatuisena yksilönä. Lisäksi harjoitusten avulla käsitellään globaalia eri-arvoisuutta ja valtion velvollisuutta taata jokaiselle ihmisarvoinen elämä.

Jokaiseen harjoitukseen on merkitty suositeltu kohderyhmä ja harjoituksen arvioitu kesto, tavoite, tarvittavat materiaalit ja esimerkkejä eri oppiaineiden opetussuunnitelmien tavoitteista ja sisällöistä, joita harjoitus tukee, sekä ohjeet ja mahdollisesti vinkkejä jatkokäsittelyyn.

Opettaja on ryhmänsä paras asiantuntija. Harjoitukset on suunniteltu niin, että ne on mahdollista ottaa nopeasti käyttöön ja niitä on helppoa soveltaa oman ryhmän mukaisiksi.

Tärkeää on jokaisen harjoituksen yhteydessä purkaa harjoitus eli keskustella, miltä harjoitus tuntui ja heräsikö siitä kysymyksiä, sekä kerrata, miten harjoitus liittyy lapsen oikeuksiin ja miten oppilas omalta osaltaan voi edistää oikeuden toteutumista. Harjoituksiin liittyvät lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat ovat tiedoksi opettajalle – niitä ei sellaisenaan tarvitse käydä läpi oppilaiden kanssa. Harjoituksiin on kirjattu vinkkejä, miten oikeuden merkityksen voisi oppilaille sanoittaa.

”Koulutuksen tulee pyrkiä kehittämään lapsen kasvua täyteen mittaansa. Koulutuksen tulee edistää ihmisoikeuksien, lapsen vanhempien sekä oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista.”

– 29. artikla, [YK:n lapsen oikeuksien sopimus \(1989\) lyhennettynä](#)

Julkilausumia lapsen oikeuksien sisällyttämisestä opetukseen:

”Koulutyössä edistetään suunnitelmallisesti ihmisoikeuksien, erityisesti lapsen oikeuksien tuntemista ja arvostamista sekä niiden mukaista toimintaa. [...] Oppilaat oppivat tuntemaan Lapsen oikeuksien sopimuksen pääperiaatteet ja pohtivat, mitä ne tarkoittavat heidän elämässään ja toiminnassaan.”

– Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (L2),
Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014)

”Valtioiden tulee varmistaa vuoteen 2030 mennessä, että kaikki oppijat saavat kestävän kehityksen edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot koulutuksen kautta, joka arvostaa esimerkiksi kestävä kehitys ja kestäviä elämäntapoja, ihmisoikeuksia, sukupuolten tasa-arvoa, rauhan ja väkivallattomuuden kulttuurin edistämistä, maailmankansalaisuutta, kulttuurien monimuotoisuuden sekä kulttuurin osuutta kestävässä kehityksessä.”

– Tavoite 4.7., YK:n Kestävän kehityksen ohjelma, Agenda 2030 (2015)

”Sopimusvaltiot sitoutuvat saattamaan yleissopimuksen periaatteet ja määräykset yleisesti niin aikuisten kuin lastenkin tietoon tarkoituksenmukaisesti ja aktiivisesti.”

– 42. artikla, YK:n lapsen oikeuksien sopimus (1989)

”YK:n lapsen oikeuksien sopimus antaa perusopetukselle oikeudellisen perustan. Sopimuksen mukaan lasten kanssa ja lasten hyväksi työskenteleviä velvoittavat sopimuksen yleisperiaatteet, jotka ovat yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus suojeluun, huolenpitoon ja kehittymiseen sekä lapsen oikeus ilmaista näkemyksensä ja tulla kuulluksi ja lapsen näkemysten kunnioittaminen. Sopimuksen mukaan jokaisella lapsella on oikeus hyvään elämään sekä yksilölliseen, ruumiilliseen, henkiseen, hengelliseen, moraaliseen ja sosiaaliseen kehittymiseen.”

– Opetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet, s. 15,
Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014)

3. Mikä lapsen oikeuksien sopimus?

Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) yleiskokouksessa 20.11.1989.

Lapsen oikeuksien sopimus syntyi turvaamaan lasten erityisiä tarpeita ja heidän asemaansa aikuisten maailmassa. Sopimukseen on kirjattu yhteisesti hyväksytyt oikeudet, jotka katsotaan ihmisarvoisen lapsuuden edellytyksiksi "ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin mielipiteisiin, kansallisuuteen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen tai syntyperään" katsomatta. Sopimuksen suunnittelussa oli mukana valtioiden päättäjiä, eri alojen asiantuntijoita sekä UNICEFin ja muiden kansalaisjärjestöjen edustajia.

Oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle kaikkialla maailmassa

Lapsen oikeuksien sopimus on osa ihmisoikeusjärjestelmää ja sitä ohjaavat ihmisoikeussopimusten yleisperiaatteet. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle kaikkialla maailmassa (universaaliuden periaate). Sopimukseen on valittu lapsen elämän ja kehityksen kannalta kaikkein välttämättömimmät oikeudet (perustavanlaatuisuus). Lisäksi oikeudet ovat keskenään yhtä tärkeitä (jakamattomuus), ne kuuluvat jokaiselle ihmisyyden perusteella, eikä yhtään niistä voi ottaa kenenkään pois (luovuttamattomuus). Lapsen oikeuksien sopimus koskee jokaista alle 18-vuotista.

Sopimuksen sisältö

Lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteet ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemyksen kunnioittaminen.

Sopimuksen 54 artiklaa voi jakaa kolmeen osaan seuraavasti:

1. Artiklat 1 – 41: käsittelevät oikeuksia, joita lapsella on: kehitykseen, nimeen, kansalaisuuteen, yhdenvertaiseen kohteluun, koulutukseen, ravintoon, perhe-elämään, osallistumiseen, leikkiin, suojeluun, terveyteen, hätäapuun
2. Artiklat 42 – 45: käsittelevät sopimuksen täytäntöönpanoa ja tähän liittyvää seurainta
3. Artiklat 46 – 54: käsittelevät sopimuksen voimassaoloa

Vaikka lapsen oikeudet on pyritty kattavasti kirjaamaan sopimukseen, ei kyseessä ole muuttumaton asiakirja. Uudenlaiset ongelmat ja muuttuvat olosuhteet vaativat sopimuksen päivittämistä ja uudelleenarviointia. Eräs tällainen kehitysaskel tapahtui toukokuussa 2000, kun sopimukseen liitettiin kaksi lisäpöytäkirjaa, toinen lasten osallistumisesta aseellisiin konflikteihin

ja toinen koskien lapsikauppaa, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa. Vuonna 2011 sopimukseen liitettiin kolmas lisäpöytäkirja lasten valitusoikeudesta, jonka tavoitteena on vahvistaa sopimuksen täytäntöönpanoa ja valvontaa.

Lapsen oikeus – valtion velvollisuus

Lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Ratifioimalla sopimuksen valtio sitoutuu muuttamaan lakinsa ja toimintansa sopimusta vastaavaksi – näin on tehnyt 196 valtiota, Suomi vuonna 1991! Vuonna 2018 sopimuksen ulkopuolella on ainoastaan yksi maa: Yhdysvallat. Maat raportoivat lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanosta YK:n lapsen oikeuksien komitealle, jonka tehtävänä on tarkkailla, että maat toimivat lasten edun mukaisesti. Lapsen oikeuksien sopimus on ensimmäinen valtioita laillisesti sitova ihmisoikeusasiakirja, joka käsittelee lapsen oikeuksia laajasti – Lapsen oikeuksien julistus vuodelta 1959 oli hyvin yleisluontoinen eikä sitonut valtioita oikeudellisesti. Sopimus velvoittaa valtiot toimimaan jokaisen lapsen parhaaksi, heidän erityistarpeensa huomioiden ja mielipiteitään kuunnellen. Lisäksi sopimus velvoittaa valtioita edistämään sopimuksen tunnettuutta kansalaisten keskuudessa ja kantamaan kansainvälisesti vastuuta lasten aseman parantamisesta.

Tärkeä nyt ja tulevaisuudessa

Maailmansotien inhimillinen kärsimys ja historiassa tapahtuneet suuret ihmisoikeusloukkaukset, kuten juutalaisten vainot Hitlerin natsisaksassa, ovat monien ihmisoikeussopimusten synnyn taustalla. Nämä julmat tapaukset ovat osoittaneet, että tarvitaan erityisiä, kansainvälisiä sopimuksia turvaamaan erityisryhmien – kuten lasten – asema valtioiden sisällä. Lapsen oikeuksien sopimus on muuttanut hallitusten ja yksittäisten ihmisten asenteita lapsia kohtaan. Sopimus oli ja on yhä ratkaisevan tärkeä sen turvaamiseksi, että maailman lapset tunnustetaan varauksetta ihmisiksi ja persooniksi, ja että kaikille heille kuuluvat samat oikeudet.

Valitettavasti, huolimatta lainsäädännöstä, oikeudet eivät toteudu kaikkialla ja kaikkien lasten kohdalla. Sopimukset eivät poista inhimillistä kärsimystä kokonaan, eivätkä ne anna takuuta onneen, mutta niiden olemassaolo kuvastaa tahtoa taistella epäoikeudenmukaisuutta vastaan. Ja lopulta, tosin pienin harppauksin, sopimukset vaikuttavat positiivisesti erityisryhmien asemaan esimerkiksi uusien lakien muodossa. Siksi oikeuksista on tärkeää keskustella, jotta aikuiset ja lapset tuntevat lapsen oikeudet ja osaavat edistää ja vaatia niiden toteutumista.

Lapsen oikeuksien sopimus on UNICEFin työn perusta ja voima

UNICEF on YK:n lastenjärjestö, jonka tavoitteena on, että oikeudet toteutuvat kaikkialla jokaisen lapsen kohdalla. UNICEF työskentelee yhdessä paikallisten viranomaisten kanssa ja tavoitteena on, vahvistaa maiden

omia järjestelmiä siten, että ne pystyvät pitämään hyvää huolta lapsista. Kun lapsen oikeudet toteutuvat, lapset saavat kasvaa ja käydä koulua terveenä, pelkäämättä väkivaltaa ja riistoa. Oikeuksien toteutuminen on sekä itseisarvo että välttämätön edellytys kestäväälle kehitykselle kaikkialla maailmassa.

4. Mikä ihmisoikeuskasvatus, mikä globaalikasvatus?

Ihmisoikeuskasvatuksella tarkoitetaan kaikkea kasvatasta, tiedotusta ja toimintaa, jonka tarkoituksena on tehdä ihmisoikeussopimuksia tunnetuksi ja edistää ihmisoikeuksien kunnioitusta ja toteutumista kaikkialla maailmassa. Lapsen oikeuksien sopimus on ihmisoikeussopimus, joka määrittelee erityiset lasten ihmisoikeudet. Lapsen oikeuksien sopimus myös velvoittaa ihmisoikeuskasvatukseen – sopimuksen 42. artiklan mukaan valtion on huolehdittava, että jokainen kansalainen tuntee lapsen oikeudet.

Gloaalikasvatus on yleisnimitys kasvatukselle, jolla pyritään vastaamaan globaalin maailman yhteiskunnallisen kasvatuksen haasteisiin. Gloaalikasvatuksen päämääränä on rakentaa oikeudenmukaisempaa, ihmisoikeuksia kunnioittavaa ja kestäväää maailmaa. Perusopetuksen tehtävää määriteltäessä opetussuunnitelmassa todetaan, että ”gloaalikasvatus luo osaltaan edellytyksiä oikeudenmukaiselle ja kestäväälle kehitykselle YK:n asettamien kehitystavoitteiden suuntaisesti”.

Ihmisoikeus- ja globaalikasvatuksen avulla pyritään voimistamaan ihmisoikeuskulttuuria vaikuttamalla kokonaisvaltaisesti tietoihin, taitoihin, asenteisiin ja arvoihin.

Lapsen oikeus! -materiaalin...

- **...tiedollisina tavoitteina on esimerkiksi pohtia,**
 - mitä oikeus käytännössä tarkoittaa.
 - miksi oikeus on tärkeä.
 - miten oikeuden toteutumisesta huolehditaan (laillisuus).
 - miten oikeus toteutuu omassa elämässä, Suomessa ja globaalisti.
- **...taidollisina tavoitteina on esimerkiksi oivaltaa,**
 - mitä voi tehdä oikeuden puolustamiseksi ja edistämiseksi omassa elämässä, lähiympäristössä, Suomessa ja globaalisti.
- **...asenne- ja arvokasvatuksen tavoitteina on esimerkiksi vahvistaa**
 - tahtoa toimia ihmisoikeuksien puolesta
 - uskoa vaikutusmahdollisuuksiin kasvaa.
 - empatiataitoja.
 - tunnetta, että oikeuden puolustaminen ja edistäminen on tärkeää

Kriittisen ihmisoikeuskasvattajan MUISTILISTA

- **Muista ihmisoikeusperustaisuus** kaikessa opetuksessa. Myös harjoitusten ohjeistamisen ja tekemisen tulee vahvistaa yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta.
- **Huomioi oppilaiden osallistuminen** jokaisessa harjoituksessa.
- **Luo turvallinen ja moninaisuutta arvostava tila** identiteetin kehittymiselle. Puheissa ja toiminnassa on vältettävä sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai mihinkään muuhun tekijään liittyviä yleistyksiä ja ennakkoletuksia ja pyrittävä purkamaan niitä.
- **Vältä stereotyyppien vahvistamista.** Jokaisesta maailman osasta on annettava monipuolinen kuva ja jokaista lasta on käsiteltävä aktiivisena toimijana, ei esimerkiksi avun kohteena tai uhrina.
- **Tee ymmärrettäväksi, mutta älä yksinkertaista liikaa.** Sen lisäksi, että pohditaan, miten asiat ovat, on keskusteltava, miksi asiat ovat siten kuin ovat, mitä mahdollisten epäkohtien korjaamiseksi tehdään ja mitä jokainen voi tehdä.
- **Pura harjoitukset.** Jokaisen harjoituksen jälkeen on keskusteltava, miltä harjoitus tuntui ja miten se liittyy ihmisoikeuksiin sekä varmistettava muistilistan osien toteutuneen.
- **Huomioi ihmisoikeusperustaisuus kaikessa** koulun toimintakulttuurin kehittämisessä. Koulun kaiken toiminnan, hallinnon ja suunnittelun, opetuksen ja vuorovaikutuksen, tulee rakentua ihmisoikeuksien kunnioittamiselle ja ihmisoikeuskulttuurin vahvistamiselle.

Lämmittelyharjoituksia yhdenvertaisuuden käsittelyyn

1. Minä myös! -kaveribingo (1.–6. luokka)

TAVOITE 	• virittäytyä pohtimaan yhdenvertaisuutta • oivaltaa jokaisen lapsen erilaisuus ja samanarvoisuus • luoda yhteishenkeä ja yhteyksiä oppilaiden välille
TARVIKKEET 	Kaveribingo (LIITE), s. 25 -laput tulostettuna, kyniä
KESTO 	20 min.
OPS 	1.-2.Luokka: ÄI: T1–T3, S3, YM: T10, S1, S2 US: T5, T6, T8, S3 ET: T1–T3, S1, S2; 3.–6. luokka: ÄI: T1, T2, S3 YM: T10, S1 US: T12, S3 ET: S1–S3. YH: T3, S3

OHJEET:

- Kerro oppilaille, että seuraavaksi pelataan Minä myös! -kaveribingo, jonka tavoitteena on löytää yhtäläisyyksiä luokkakavereiden kesken.
- Jaa oppilaille bingolaput ja käy läpi ohjeet:
 - Kun pelinjohtaja antaa luvan, lähde kiertämään luokassa.
 - Mene vuorotellen eri ihmisten luokse ja selvitä, mitä yhteistä teillä on.
 - Kerää jokaiseen ruutuun eri nimi.
 - Huuda "bingo", kun olet löytänyt kaverin jonkin vaaka- tai pystyriivin jokaiseen ruutuun.
 - Jos kaverit haluavat vielä jatkaa etsimistä, koeta kerätä lisää bingorivejä tai koko ruudukko täyteen.

PURKU:

- Kertaa, että kaikki oppilaat ovat erilaisia ja ainutlaatuisia, mutta kaikilla on jonkun kanssa jotain yhteistä. Pyydä oppilaita keksimään kolme asiaa, jotka yhdistävät kaikkia luokkalaaisia.
- Päättää harjoitus korostamalla, että jokainen on erilainen, mutta yhtä arvokas. Lapsen oikeuksien sopimuksessa todetaan, että lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle ja että ketään ei saa syrjiä mistään syystä. Jokainen saa olla oma itsensä, kunhan ei loukkaa muiden oikeuksia olla oma itsensä.
- Valtion tehtävänä on huolehtia, että oikeudet toteutuvat jokaisen lapsen kohdalla. Lisäksi lapset voivat omalta osaltaan edistää sekä omien että muiden oikeuksien toteutumista, esimerkiksi antamalla jokaisen olla oma itsensä.

2. Tunnen itseni ja tunnustan muut -itsetuntemus-harjoitus (1.–6. luokka)

TAVOITE 	• kehittää itsetuntemusta • oivaltaa, että jokainen on erilainen ja yhtä arvokas
TARVIKKEET 	isoja papereita (väh. A3), värikyniä, kyniä
KESTO 	1–2 oppituntia
OPS 	1.–2. Luokka: YM: T14, T15, S1 US: T5, T6, S3; ET: T2, T3, S1, S2 3.–6. Luokka: US: T11, T12, S3, ET: T4, T9, S1–S3, YH: T2, T3, S3, KU: S1, T3

OHJEET:

HUOM! Tehtävän voi tehdä ainoastaan turvallisessa tilassa, jossa jokainen kokee voivansa olla oma itsensä.

- Jaa jokaiselle paperi ja kyniä. Sopikaa, tehdäänkö kuvat yksityisesti vai laitetaanko ne esille.
- Ohjeista sen jälkeen oppilaita, mitä he paperille piirtävät ja kirjoittavat. Voit piirtää taululle mallikuvan ja kirjoittaa ohjeet.
 - KEHO: Piirrä kuva itsestäsi ja yllesi vaatteet, joihin mahtuu kirjoittamaan. Kirjoita vaatteisiin, millainen olet ja missä olet hyvä – miten kuvailisit itseäsi muille tai miten muut kuvailevat sinua.
 - AURINKO: Piirrä iso aurinko. Kirjoita aurinkoon asioita, joista pidät ja jotka tekevät elämästäsi mukavaa.
 - PILVI: Piirrä iso pilvi. Kirjoita pilveen, mistä haaveilet.
 - SALAMA: Piirrä iso salama. Kirjoita salamaan tai sadepisaraan, mitä pelkää tai mikä elämässä ei ole mukavaa.
- Jos haluatte, laittakaa kuvat esille ja kiertäkää katso-massa teoksia. Keskustelkaa yksilöiden ominaisuuksien eroista ja samankaltaisuuksista. Toisten kuvien negatiivinen kommentointi on kielletty.

PURKU:

- Keskustelkaa, minkä asioiden keksiminen oli helppointa, minkä vaikeinta? Oliko asioita, joita ajatteli, mutta ei halunnut kirjoittaa tai piirtää?
- Kertaa, että ihmisoikeussopimuksiin on kirjattu kaikille maailman ihmisille kuuluvat oikeudet. Lapsen oikeuksien sopimuksessa määrätään oikeuksista, jotka kuuluvat kaikille alle 18-vuotiaille. Valtion tehtävänä on huolehtia, että oikeudet toteutuvat jokaisen lapsen kohdalla. Myös lapset voivat omalla toiminnallaan edistää lapsen oikeuksien toteutumista itsensä ja muiden lasten kohdalla. Jokaisen lapsen ja aikuisen velvollisuutena on kunnioittaa toisten oikeuksia.

Mikä yhdenvertaisuus ja kuka siitä huolehtii? -harjoituksia

3. Askel eteenpäin – yhdenvertaisuuden pohdinta- ja eläytymisharjoitus (1.–6. luokka)

TAVOITE 	• oivaltaa, että lapsilla on erilaiset lähtökohdat, joihin he eivät itse voi vaikuttaa • eläytyä erilasten lasten asemaan • kehittää empatiataitoja • ymmärtää, että lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle alle 18-vuotiaalle
TARVIKKEET 	Liikkumiseen sopiva tila (esim. koulun käytävä, piha, liikuntasali, luokasta tilaa raivattuna), Askel eteenpäin -roolikortit (LIITE) s. 26 , Askel eteenpäin -väitteet (LIITE) s. 28
KESTO 	20 min.
OPS 	1.–2. luokka: YM: T12, T15, S5 US: T5–T7, S3; ET: T2, T8, S3. 3.–6. luokka: YM: T12, T14, S3, US: T9, T11, T12, S3, ET: T1–T3, T9, S3, S4, YH: T2, T3, T7, S1, S2

OHJEET:

- Pyydä oppilaat seisomaan riviin. Kerro, että kohta jaat heille roolit, joihin he eläytyvät ja pohtivat, miten erilaiset oikeudet toteutuvat roolihahmon kohdalla.

- Jaa jokaiselle oppilaalle roolikortti.

HUOM! Lue roolikortit etukäteen ja varmista, ettei siellä ole liian vaikeita tai raskaita rooleja ryhmäläisillesi. Voit myös keksiä roolit itse.

- Pyydä oppilaita ensin kuvitteellisesti irtautumaan omasta identiteetistään hyppimällä ja ravistelemalla kehoaan. Pyydä oppilaita sen jälkeen lukemaan roolikorttinsa ja olemaan näyttämättä sitä muille.
- Pyydä oppilaita sulkemaan silmänsä ja samaistumaan roolihahmoonsa. Kerro, että esität heille apukysymyksiä, joihin he voivat keksiä roolihahmonsa kannalta vastauksia: Minkä ikäinen olet? Missä maassa ja minkälaisessa paikassa asut? Minkälainen on perheesi ja keitä siihen kuuluu? Minkälaisessa talossa asut? Mitä vanhempasi tekee / tekevät työkseen? Mikä on äidinkielesi? Minkälaista on arkielämäsi nyt? Oletko koulussa? Miten vietät vapaa-aikaasi? Mitä haluat tehdä aikuisena?
- Kerro, että seuraavaksi esität väitteitä. Jos väittämä pitää paikkansa roolihahmon kohdalla, oppilaan tulee ottaa yksi askel eteenpäin. Jos väittämä ei pidä paikkaansa, oppilas pysyy paikallaan.

HUOM! Voit valita väitteistä ryhmällesi sopivat.

- Kun kaikki väittämät on luettu, pyydä, että jokainen jää seisomaan siihen, mihin on tehtävän aikana edennyt. Pyydä oppilaita katsomaan ympärilleen.

PURKU:

- Kysy väitteiden esittämisen jälkeen seuraavia kysymyksiä:

- Mikä oli roolihahmosi?
- Miltä harjoitus tuntui, kun liikut muiden edelle / jäit viimeiseksi?
- Millä tavoin roolihahmosi tilanteeseen ja tulevaisuuteen voisi mielestäsi vaikuttaa?
- Pystyykö roolihahmosi vaikuttamaan omaan tilanteeseensa?
- Kuvastaako tilanne mielestänne yhteiskuntaa? Miten?
- Tuntuiko missään vaiheessa, että oikeuksianne loukataan? Mitä asialle voisi tehdä? Mistä epäkohdat mielestänne johtuvat? Mitä itse ehkä voisit tehdä asioiden muuttamiseksi?

HUOM! Harjoituksen ohjaajalla on tärkeä tehtävä esittää lisäkysymyksiä ja purkaa stereotyyppioita.

- Pyydä keskustelun jälkeen oppilaita luopumaan roolista ja palaamaan omaksi itsekseen. Voit pyytää oppilaita esimerkiksi "ravistelemaan" roolin irti itsestään kehoaan heiluttamalla.
- Kertaa, että jokainen lapsi on yhtä arvokas ja jokaiselle kuuluvat samat oikeudet riippumatta lapsen kotimaasta, perheen varallisuudesta, kielestä, sukupuolesta tai mistään muusta tekijästä. Ensisijainen vastuu oikeuksien toteutumisesta on valtiolla, maiden johtajilla, ja aikuisilla. Jos oman maan johtajat eivät pysty huolehtimaan lapsen oikeuksien toteutumisesta, on muiden velvollisuus auttaa. Myös lapset voivat omalla toiminnallaan edistää oikeuksien toteutumista lähiympäristössä sekä vauhtia aikuisia ja päättäjiä turvaamaan oikeudet. Harjoituksen oivallusta voit havainnollistaa sanomalla oppilaille seuraavasti: "Te ette voineet vaikuttaa siihen, minkä lapun saitte. Samoin myöskään lapsi ei voi vaikuttaa siihen, millaiseen ympäristöön syntyy. Jokaiselle kuuluvat samat oikeudet."

4. Etuoikeutettuko? -harjoitus (1.–6. luokka)

TAVOITE 	• pohtia hyvän elämän edellytyksiä • pohtia globaalia eriarvoisuutta
TARVIKKEET 	palloja tai vanhoja sanomalehtiä, roskakori
KESTO 	15 min.
OPS 	1.–2. luokka: YM: T12, T15, S5, US: T5, T6, T7, S3; ET: T2, T8, S3. 3.–6. luokka: YM: T12, T14, S3, US: T9, T11, T12, S3, ET: T1–T3, T9, S3, S4, YH: T2, T3, T7, S1, S2

OHJEET:

- Anna jokaiselle lehdestä yksi sivu. Pyydä oppilaita ryhtymään se.
- Kerro, että oppilaat edustavat maailman lapsia. Heidän on mahdollista saavuttaa toiveidensa mukainen elämä heittämällä paperipallo luokan eteen asetettuun roska-astiaan.
- Pyydä oppilaita heittämään paikaltaan istuen paperipallo luokan eteen asetettuun roskakoriin.
- Keskustelkaa, miltä tuntui heittää paperi eturivistä, miltä tuntui heittää pallo takarivistä?
- Voit kiteyttää harjoituksen sanoman seuraavasti: "Te ette voineet vaikuttaa siihen, missä istuitte. Samoin myöskään lapsi ei voi vaikuttaa siihen, millaiseen ympäristöön syntyy. Jokaiselle kuuluvat samat oikeudet."
- Keskustelkaa lasten ikätasolle sopivasti seuraavista teemoista: Jos kuvittelet maailman lapset istumaan tuoleille, niin millä tuolilla sinä istut? Minkä takia istut siinä? Miksi et istu taaempaan / edempänä? Mitkä asiat edesauttavat sinun oikeuksiesi ja unelmiesi toteutumista? Mitkä asiat estävät oikeuksien toteutumisen? Miksi joku joutuu istumaan aivan takarivissä?

PURKU:

- Kertaa, että lapsen oikeuksien sopimuksessa määrätään oikeuksista, jotka kuuluvat kaikille alle 18-vuotiaille eikä ketään saa syrjiä mistään syystä. Valtion tehtävänä on huolehtia, että oikeudet toteutuvat jokaisen lapsen kohdalla.
- Valitettavasti, huolimatta lainsäädännöstä, oikeudet eivät toteudu kaikkialla ja kaikkien lasten kohdalla.
 - Kerro, että suurin syy siihen, että lapsen oikeudet toteutuvat huonosti on köyhyys. Valtiolla ei ole rahaa esimerkiksi ilmaisen terveydenhoidon tai laadukkaan koulutuksen tarjoamiseksi. **HUOM!** Oppilaiden kanssa kannattaa pohtia myös köyhyyden syitä. Apua pohditaan saa esimerkiksi maailman netin artikkelista [Köyhyyden syitä](#) (2006)
 - Muita syitä ovat esimerkiksi lapsityövoima, sukupuolten välinen epätasa-arvo (kotityöt ja veden haku ovat usein tyttöjen vastuulla), sodat ja konfliktit tai poliittisen tahdon puute huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta.
- Oikeuksista on tärkeää keskustella, jotta aikuiset ja lapset tuntevat lapsen oikeudet ja osaavat edistää ja vaatia niiden toteutumista. Myös lapset voivat omalla toiminnallaan edistää lapsen oikeuksien toteutumista itsensä ja muiden lasten kohdalla. Jokainen voi vaikuttaa siihen, miten esimerkiksi kohtelee luokkakavereita.

Voitte jatkaa teeman käsittelyä "Mitä maksaa ilmainen?" -harjoituksella

5. Miksi minä pääsen kouluun ja joku toinen ei? Oikeuksien toteutuminen Suomessa ja globaalisti (1.–6. luokka)

TAVOITE 	• Oivaltaa, miten hyvinvointivaltio periaatteessa toimii • Pohtia, miksi lapsen oikeuksiin tarvittavia palveluita ei ole kaikkialla
TARVIKKEET 	UNESCO:n Out of School Children -nettisivusto
KESTO 	20 min.
OPS 	1.–2. luokka: YM: T12, T15, S5, US: T5, T7, S3, ET: T4, T5, T8, S3; 3.–6. luokka: YM: T12, T14, S3, US: T9, T11, S3 ET: T1–T3, T9, S1, S3, S4 YH: T2, T3, S1, S2

OHJEET:

- Kerro, että seuraavaksi pohditte, miksi lapsen oikeudet toteutuvat jossain maissa paremmin kuin toisissa. Esimerkiksi, miksi jokainen suomalainen alakouluikäinen lapsi pääsee kouluun ja miksi 61 miljoonaa lasta ympäri maailmaa ei pääse kouluun (vuonna 2017)?
- Mikä mahdollistaa sen, että kaikki Suomessa asuvat lapset käyvät koulua?
 - Kysy, kuinka paljon oppilaat Suomessa maksavat koulusta? Kuka maksaa kouluruoan, koulurakennuksen ja koulun henkilökunnan palkan? (Valtio ja kunnat verorahoilla)
 - Keskustelkaa, mitä verot ovat ja mistä ne tulevat (aikuiden palkasta, ostetuista tavaroista)
 - Mitä kaikkea muuta oppilaat ja oppilaiden perheet saavat julkisin varoin tuettuna eli mistä asioista heidän ei tarvitse maksaa mitään tai juuri mitään? (terveydenhoidon ja sairaanhoidon, kirjastot, huolletut tiet, leikkipuistot, retkeilyalueet) Kysy, mitä Suomessa tapahtuu, jos vanhemmat sairastuvat tai eivät voi käydä töissä? Voiko lapsi jatkaa koulunkäyntiä vai pitääkö hänen mennä töihin tienamaan rahaa perheelleen? Miksi?
 - Kertaa, että Suomessa valtio maksaa työttömille ja sairaille tukea elämiseen ja esimerkiksi koulunkäynti, opettajien palkat ja kouluruoka maksetaan julkisella, pääosin verotuksen kautta kerätyllä rahalla. Voit näyttää oppilaille kuvan siitä, paljonko oppilasta kohden käytetään julkista rahaa: YLE: [Paljonko maksaa "ilmainen"? Tämän verran palvelusi oikeasti maksavat](#) (2015).
- Miksi kaikki maailman lapset eivät pääse kouluun?
 - Katsokaa [UNESCO:n Out of School Children](#) (2017) visualisoinnin intro.

- Tulkkaa oppilaille englanninkielinen sisältö.
- Keskustelkaa, miksi 61 miljoonaa lasta eivät pääse kouluun. Kerro, että suurin syy siihen, että lapsen oikeudet toteutuvat huonosti on köyhyys. Tällöin valtiolla ei ole rahaa esimerkiksi ilmaisen terveydenhoidon tai laadukkaan koulutuksen tarjoamiseksi tai työkyvyttömiä aikuisten tukemiseksi. Muita, myös köyhyyteen liittyviä syitä, ovat esimerkiksi lapsityövoima, sukupuolten välinen epätasa-arvo (kotityöt ovat usein tyttöjen vastuulla) sodat ja konfliktit, tai poliittisen tahdon puute huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta.

HUOM! Globaali köyhyys ja eriarvoisuus ovat monisyisiä ja monimutkaisia kysymyksiä. Oppilaiden kanssa kannattaa pohtia ikätasolle sopivasti myös köyhyyden syitä. Apua pohdintaan saa esimerkiksi maailman netin artikkelista [Köyhyyden syitä \(2006\)](#)

PURKU:

- Kertaa, että lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle kaikkialla maailmassa, eikä lasta saa syrjiä mistään syystä, esimerkiksi ulkonäön tai perheen aseman, asuinpaikan tai varallisuuden takia. Lasten oikeuksien toteutumisesta huolehtiminen on valtion vastuulla.
- Kerro, että esimerkiksi UNICEF pyrkii edistämään kaikkien lasten koulukäyntiä sekä vaatimalla että tukemalla valtiota hoitamaan tehtävänsä lapsen oikeuksien toteutumiseksi entistä paremmin.

Vanhempien oppilaiden kanssa voitte tarkastella Gapminder -työkalulla jonkin lapsen oikeuden kehitystä eri maissa (<https://www.gapminder.org/tools/>). Esimerkiksi voitte valita y-akselille peruskoulun suorittamisen (Education > School Enrolment > Primary School Completion) ja x-akselille ajan, ja maiksi Suomen ja jonkin kehittyvän maan. Miksi käyrät ovat erilaiset?

Opettajalle katsottavaksi teeman taustoittamiseksi ja syventämiseksi:
Chimamanda Ngozi Adichie: [Yhden tarinan vaara -TED talk -puhe](#) (18:43, 2009)

”Yksittäinen tarina luo stereotypioita. Ja stereotyyppien ongelma ei ole se, että ne eivät ole tosia, vaan se, että ne ovat epätäydellisiä. Ne saavat yhdestä tarinasta ainoan tarinan.”

Harjoituksia stereotyyppioista, syrjinnästä ja rasismista

6. Murretaan stereotyyppiat – jokainen erilainen, jokainen samanarvoinen! (4.–6. luokka)

TAVOITE 	• ymmärtää, mitä stereotyyppiat ovat ja miten ne liittyvät syrjintään • oivaltaa, että omalla toiminnalla voi murtaa stereotyyppioita ja edistää yhdenvertaisuuden toteutumista
TARVIKKEET 	paperia ja kyniä, #LikeAGirl -video, Always (2014, 3:18 min.).
KESTO 	30 min.
OPS 	3–6. luokka: YM: T10, T12, S2, S6 US: T9, –T11, S3; ET: T1, T4, T9; YH: T2, T3

OHJEET:

- Kerro, että seuraavaksi katsotte videon, joka liittyy stereotyyppioihin. Käykää läpi, mitä ovat stereotyyppiat:
 - yksinkertaistettu, kaavamainen kuva ihmisryhmästä
 - stereotyyppiat ohjaavat sekä sitä, miten ihmiset ajattelevat toisista ihmisistä ja itsestään että toimintaa itseä ja muita kohtaan
- Katsokaa [#LikeAGirl](#)-video ja pyydä oppilaita kiinnittämään huomio siihen, millaisia stereotyyppioita he videolla kuullivat ja miksi ne ovat ikäviä ja vaarallisia.
- Keskustelkaa, mitä oppilaat näkivät videolla. Kysy, kuinka moni on itse kuullut sanottavan ikävään sävyyn ”Heittää kuin tyttö” tai ”Tehdä jotain kuin tyttö”? Stereotyyppioita liittyy myös poikiin: kuinka moni on kuullut todettavan ”Kestä se niin kuin mies” tai ”Tosimies ei itke”? On myös lapsia, jotka eivät koe olevansa tyttöjä eivätkä poikia.
- Keskustelkaa, miksi tällaisten stereotyyppioita vahvistavien lausahdusten käyttö on huono asia. Esimerkiksi:
 - Ne saavat aikaan tunteen, että ei kelpaa sellaisena kuin on ja itsessä on jotain vikaa. Ne saavat häpeämään jotakin omia ominaisuuksia tai piirteitä. Ne ohjaavat ihmisiä toimimaan tietyllä, odotusten mukaisella tavalla. Se on huono asia terveen minäkuvan kehitykselle, itsetunnolle ja uskallukselle elää sellaista elämää kuin tahtois.
 - Ne ovat syrjiviä ja ihmisoikeussopimuksen vastaisia.
- Keskustelkaa, minkälaisista ominaisuuksista tai piirteistä sukupuolen lisäksi kerrotaan yhtä tarinaa ja minkä ominaisuuksien takia ihmiset kohtaavat paljon ennakkoluuloja (esimerkiksi sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, kieli, harrastus, ihonväri, etninen tausta, uskonto, ulkonäkö)?
- Pyydä oppilaita pohtimaan ja kirjoittamaan, miten he voivat rikkoa stereotyyppioita ja tehdä siten maailmasta yhdenvertaisemman paikan kaikille. Keskustelkaa oppilaiden keksimistä toimintatavoista ja kootkaa ne julisteeksi luokan seinälle. Esimerkiksi:
 - En oleta jonkin ominaisuuden perusteella, minkälainen joku henkilö on.
 - En päättä, mitä ajattelen jostakusta ennen kuin tutustun häneen. (Kohtaan ihmiset yksilöinä, en jonkin oletetun stereotyyppian edustajana)
 - Kiinnitän huomion siihen, miten puhun. En liitä negatiivisia ilmauksia mihinkään ominaisuuksiin. (Esimerkiksi homo tai vammaiset eivät ole haukkumasanomia. Toisen ominaisuuksien käyttäminen haukkumasanana on loukkaavaa. En ylipäätään hauku ketään.

PURKU

- Kertaa, että jokainen ihminen on arvokas ja yhdenvertainen ja että ihmisoikeudet kuuluvat jokaiselle ihmiselle kaikkialla maailmassa. Jokaisella ihmisellä on oikeus olla oma itsensä ja oikeus syrjimättömyyteen.
- Jokainen voi omalla toiminnallaan rakentaa yhdenvertaisempaa maailmaa, esimerkiksi kiinnittämällä huomiota.

7. Rasismin ja syrjinnän tunnistaminen ja siihen puuttuminen -draama (1.–6. luokka)

TAVOITE 	• oppia tunnistamaan tilanteita, joissa esiintyy syrjintää tai rasismia • miettiä erilaisia tapoja puuttua syrjintään ja rasismiin • harjoitella ilmaisua ja tilanteisiin puuttumista draaman avulla.
TARVIKKEET 	Videotykki ja äänentoisto, Adoptiopehreet ja rasismi -jakso: Valtterin haastattelu , YLE:n Aamu-tv (21.03.2016, 0:00–4:12 min.) .
KESTO 	1–2 oppituntia
OPS 	1.–2. luokka: US: T6, T7, S3, ET: T5, T6, T8, S3 YM: T14, T15, S1, S2, S6 3–6. luokka: US: T9, T10, T11, S3 ET: T1, T4, T9, S1, S3; YM: T8, S2 YH: T2, T3, S1, S3

OHJEET:

- Keskustelkaa yhdessä ikätasolle sopivalla tavalla, mitä on syrjintä ja rasismi. Keskustelun tueksi opettajalle:
 - Syrjinnällä viitataan siihen, että jotakin henkilöä tai ihmisryhmää kohdellaan epäoikeudenmukaisesti, eri tavalla ja epäsuotuisammin esimerkiksi jonkin henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella (esimerkiksi ikä, uskonto, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, vamma, kieli, ulkonäkö, mielipide).
 - Rasismilla tarkoitetaan yleisesti jonkin ihmisryhmän ja ryhmän jäsenen huonoa kohtelua ja näkemistä muita ihmisryhmiä alempiarvoisena esimerkiksi ihonvärin, etnisen alkuperän, kansallisuuden, kulttuurin, uskonnon tai äidinkielen perusteella. Rasismiin liittyy usein myös se, että omaa viiteryhmää pidetään muita ryhmiä parempana.
 - Rasismi ja syrjintä ilmenevät loukkaavina tekoina, kuten nimittelynä, poissulkemisena tai jopa väkivaltana. Rasismia ja syrjintää esiintyy niin yksilöllisellä kuin yhteiskunnallisella, rakenteellisella tasolla. Rasismi ja syrjintä aiheuttavat eriarvoistumista vahingoittaen yksittäisten henkilöiden lisäksi koko yhteiskuntaa.
 - Kaikki syrjintä ja rasismi on ihmisoikeuksien vastainen, kiellettyä ja laitonta.
- Katsokaa YLE:n aamu-tv:n [Adoptiopehreet ja rasismi](#) -jaksosta haastattelu 10-vuotiaan Valtterin kokemuksista. Millaista syrjintää tai rasismia Valtteri on kohdannut? Miten Valtteri toivoo, että muut toimisivat?
- Pyydä oppilaita pienryhmissä pohtimaan, millaista rasismia tai muuta syrjintää he ovat huomanneet tai kokeneet. Missä syrjintä tapahtui? Ketä syrjittiin, miksi ja miten? Kuka syrji tai toimi rasistisesti? Miten tilanne päättyi?

HUOM! Ohjeista oppilaita keskustelemaan anonyymisti. Kerro, että oppilaiden ei ole tarkoitus paljastaa jonkun lapsen arkaluonteisia kokemuksia tai ruotia jonkun lapsen tekemisiä tai sanomisia koko luokan kesken. Tavoitteena on pohtia, mitä syrjintä on ja miten siihen voi puuttua. Kerro, että oppilaat voivat käyttää ilmaisua ”yksi lapsi teki / koki” tai vaikka keksiä salanimen. Kerro, että jos itse on kokenut tai nähnyt syrjintää, eikä halua kertoa siitä harjoituksessa, voi opettajalle tulla kertomaan tunnin jälkeen tai koska tahansa.

- Pyydä oppilaita valitsemaan keskustelun pohjalta jokin rasismia tai syrjivää käytöstä sisältävästä tilanne. Pienryhmien tekevät valitsemansa tilanteen pohjalta ihmispatsaan, ”valokuvan” tai pienen näytelmän, jonka ryhmä myöhemmin esittää luokalle. Tilannetta saa muokata ja tilanteessa on oltava
 - Syrjinnän tai rasismin uhri
 - Syrjivä tai rasistisesti toimiva henkilö
 - Sivustaseuraajia (joista tulee mahdollisesti tilanteeseen puuttujia harjoituksen seuraavassa vaiheessa.)
- Ryhmät esittävät tilanteensa vuorotellen luokalle. Kunkin esityksen tai kuvan jälkeen luokka yhdessä keksii, miten tilanteessa ilmennyt syrjintä tai rasistinen toiminta on mahdollista välttää tai keskeyttää. Kuka voisi toimia toisin?

- Keskustelun jälkeen esiintyvä ryhmä rakentaa uuden kuvan tai esittää näytelmän uudestaan siten, että ihmisarvoa loukkaavaan toimintaan puututaan.

PURKU:

- Kertaa, että ihmisoikeussopimusten ja Suomen lain mukaan kaikenlainen syrjintä on kielletty ja kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia. Yhdenvertaisuuden toteutumisesta huolehtiminen on ensisijaisesti valtion ja aikuisten vastuulla, mutta myös jokainen lapsi voi puuttua syrjintään.
- Ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa puuttua syrjintään tai rasismiin. Erilaiset tilanteet voivat vaatia erilaisia suhtautumista. Vaikka ei itse pystyisi suoraan puuttumaan tilanteeseen, tärkeintä on tehdä jotain osoittaakseen tukensa rasismin kohteeksi joutuneelle tai kertoa tapahtuneesta jollekin aikuiselle.
- Korosta, että lapsen oma turvallisuus on aina etusijalla. Tilanteeseen ei tarvitse itse puuttua, mutta siitä on kerrottava jollekulle aikuiselle.

8. Mieli-pidejana sukupuoliin liittyvien stereotyyppien purkamiseksi (1.–6. luokka)

TAVOITE 	- tarkastella ja purkaa sukupuoleen liittyviä stereotyyppioita - harjoitella mielipiteen muodostamista ja argumentointia - harjoitella muiden mielipiteen kuuntelemista ja kunnioittamista
TARVIKKEET 	tilaa liikkua.
KESTO 	20–30 min.
OPS 	1.–2. luokka ÄI: T1–T3, T9, S1 YM: T14, S1 US: T5–T7, S3, ET: T1–T4, S1, S3. 3.–6. luokka: ÄI: T1–T3, S1, YM: T10, T14, S1, S2 US: T9, T11, S3, ET: T1–T4, S1, S3, YH: T2, T3, T7, S1, S2

OHJEET:

HUOM! Opettajan rooli on erityisen tärkeä tässä harjoituksessa.

Harjoituksen tarkoituksena on käsitellä sukupuoleen liittyviä stereotyyppioita ja saada oppilaat keskustelemaan ja kyseenalaistamaan niitä. Jos keskustelu ajautuu joihinkin ihmisryhmää tai sukupuolta syrjiväksi, opettajan tehtävänä on ohjata keskustelu takaisin ihmisoikeusperustaiseksi esimerkiksi muistuttamalla, että ketään ei saa syrjiä ja jokaisella on yhtäläiset oikeudet. Oppilaat usein ohjaavat keskustelun itse ihmisoikeusperustaiseksi, jos heidän mielipiteitään koetellaan.

- Pyydä oppilaat seisomaan riviin. Kerro, että he seisovat kuvitteellisella mieli-pidejanalla. Janan toinen pääty (esimerkiksi luokan toinen seinä) tarkoittaa ”täysin samaa mieltä” ja janan toinen pääty (esimerkiksi luokan vastakkainen seinä) tarkoittaa ”täysin eri mieltä”.
- Kerro, että seuraavaksi esität väitteitä, joihin oppilaiden tulee vastata siirtymällä siihen kohtaan janaa, mikä edustaa heidän mielipidettään. Jokaisen väitteen jälkeen oppilaat saavat perustella mielipiteensä ja vaihtaa mielipidettä niin halutessaan. Esimerkkipäätteitä:
 - Koulussa pitäisi luopua tyttöjen ja poikien vessoista ja kaikille pitäisi olla yhteiset vessat.

HUOM! Keskustelun tueksi voit kertoa tosiasian, että on lapsia ja aikuisia, jotka eivät koe olevansa tyttöjä eivätkä poikia.

- Jotkut värit ovat poikien värejä ja jotkut värit ovat tyttöjen värejä
- Kaikki lapset voivat leikkiä nukeilla.
- Kaikki lapset ovat yhtä arvokkaita.
- Pojat eivät saa itkeä koska tosin mies ei itke.

- Pojat ovat luonnostaan tyttöjä parempia jalkapallossa.
- Lasten pitää tehdä yhtä paljon kotitöitä olivatpa he tyttöjä, poikia tai muuksi itsensä kokevia.
- Kun jokin menee vikaan, poikia syytetään ensin.

- Kun oppilaat ovat valinneet paikkansa mieli-pidejanalla, kysy perusteluita. Oppilaat saavat vaihtaa paikkaa, mikäli muuttavat mieltään.
- Keskustelkaa, estääkö väite jotakuta lasta olemasta oma itsensä. Miten haitalliseksi koetut väitteet saisi katoamaan kielenkäytöstä ja ajatuksista?

PURKU:

- Kertaa, että lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Jokaisella lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä siten, ettei se loukkaa muiden oikeuksia.
- Muistuta, että jokainen lapsi on yhdenvertainen ja kaikenlainen syrjintä sukupuolen tai minkä tahansa muun syyn vuoksi on kielletty.

9. Sketseillä kohti yhdenvertaisempaa maailmaa (3.–6. luokka)

TAVOITE 	- tarkastella ja purkaa sukupuoleen liittyviä stereotypioita - harjoitella mielipiteen perustelemista ja asioiden moninäkökulmaista tarkastelua - harjoitella ilmaisemaan itseään draaman avulla
TARVIKKEET 	Jakotiloja, jossa oppilaat voivat tehdä näytelmän, Kohti yhdenvertaisempaa maailmaa -sketsit (LIITE) s. 29
KESTO 	45 min.
OPS 	3.–6. luokka: ÄI: T1–T3, S1, YM: T14, US: T9, T11, S3, ET: T1–T4, S1, S3, YH: T2, T3, T7, S1, S2

OHJEET:

- Kerro, että seuraavaksi oppilaat pääsevät tekemään sketsit tai pienoisenäytelmät yhdenvertaisemman ja oikeudenmukaisemman maailman puolesta. Muistuta, että jokaisella lapsella on yhtäläiset oikeudet ja oikeus mielipiteeseen, kunhan se ei loukkaa muiden oikeuksia.
- Kerro, että jokaisessa sketsissä seikkailee aikuinen, jolla on hölmöjä ja eriarvoisuutta lisääviä, mielipiteitä. Oppilaiden tehtävänä on keksiä sketsi, jossa aikuinen toimii hölmön mielipiteensä mukaisesti ja lapsisankari saa aikuisen ajattelemaan toisin.
- Jaa oppilaat pieniin ryhmiin.
- Jaa oppilaille sketsien aiheet ja ohjeet (liitteissä). Voit valita ryhmällesi sopivat aiheet tai keksiä omat.
- Kerro, että oppilailla on 15 minuuttia aikaa lukea hölmön aikuisen väite, keskustella siitä ja keksiä väitteeseen liittyvä pienoisenäytelmä tai sketsi. Näytelmän tarkoituksena on saada hölmö aikuinen muuttamaan ajattelunsa yhdenvertaisemmaksi.
- Ryhvät esittävät sketsin muulle luokalle.
- Keskustelkaa, mikä oli sketsin viesti. Mitä sketsistä opittiin?

PURKU:

- Keskustelkaa ryhmälle sopivalla tavalla sukupuoliin liittyvistä stereotypioista.
 - Mikä on yhteistä väitteille? Tuleeko mieleen muita vastaavia väitteitä?
 - Odotetaanko lapsilta erilaisia asioita tässä ryhmässä / koulussa / kotona esimerkiksi ulkonäön tai sukupuolen takia? Miten se ilmenee? Miltä se tuntuu?
 - Miten oletukset liittyvät ihmisoikeuksiin? Rajoittavatko jotkut oletukset ihmisoikeuksiamme?
 - Oletko itse ollut tilanteissa, joissa olisit halunnut toimia toisin kuin sinun odotettiin toimivan?
 - Mitä voisimme tehdä, jotta jokainen voisi toimia ja olla oma itsensä vapaammin tulevaisuudessa?
- Huolehdi, että lapset oivaltavat, että ketään ei saa syrjiä mistään syystä, oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle ja jokaisella on oikeus olla oma itsensä.

10. Esteet pois! Toiminnallinen harjoitus vammaisuudesta (1.–6. luokka)

TAVOITE 	• lisätä ymmärrystä, empatiaa ja yhdenvertaista suhtautumista kaikkia ihmisiä kohtaan vammasta riippumatta • tiedostaa, millaisia ympäristöstä johtuvia haasteita eri tavoin vammaiset ihmiset kohtaavat jokapäiväisessä elämässään • kehittää ymmärrystä keinoista, joilla voidaan vastata eri tavoin vammaisten ihmisten tarpeisiin
TARVIKKEET 	Paperia ja kyniä (kohdat 1 ja 3), liina silmien peittämiseksi sokkokävelyn ajaksi, Esteet pois -tilannekortit (LIITE) s. 31
KESTO 	n. 5 x 15 min. Harjoitus koostuu viidestä osasta, joista jokainen toimii myös erikseen toteutettuna.
OPS 	1.–2. luokka: US: T6, T7, S3, ET: T5, T6, T8, S3 YM: T14, T15, S1, S2, S6 3.–6. luokka: US: T9, T10, T11, S3 ET: T1, T4, T9, S1, S3; YM: T8, S2 YH: T2, T3, S1, S3

OHJEET:

Tämä tehtävä on jaettu viiteen eri osaan: Osassa 1 keskustellaan, mitä on vammaisuus. Osissa 2.–4. pohditaan rooliharjoituksen kautta, millaisia esteitä eri tavoin vammaiset ihmiset kohtaavat ympäristössään ja osassa 5. pohditaan, miten vamma vaikuttaisi oppilaiden elämään.

Tämä on vakavasti otettava tehtävä, mutta siitä voi seurata hauskojakin tilanteita. Anna sen olla niin. Keskeytä vain, jos oppilaat tekevät jotain, mikä voi vahingoittaa toista pelaajaa tai jos he sanovat vammaisia alentavia asioita.

Osa 1: Esittely

- Kerro, että tehtävässä kokeilette leikillisesti sitä, millaisia haasteita vammaiset kohtaavat ympäristössään ja keskustele, miten vammaisten lasten oikeuksien toteutumisesta on huolehdittava.
- Kerro, että lapsen oikeuksien sopimuksen 23. artiklan mukaan vammaisen lapsen erityistarpeet tulee huomioida ja hänen tulee saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä. Suomen lain mukaan vammaista henkilöä ei saa syrjiä sen takia, että hän on vammainen. Vammaisella on oikeus elää normaalia elämää, esimerkiksi opiskella, tehdä työtä ja perustaa perhe.
 - Näkövammaisia ovat henkilöt, joiden näkökyky on niin huono, että se vaikeuttaa jokapäiväistä elämää. Sokeat ja heikkonäköiset ovat näkövammaisia.
 - Kuulovammaisia ovat henkilöt, jotka eivät kuule lainkaan tai joilla on kuulonalenema ja jotka käyttävät esimerkiksi viittomakieltä tai kuulolaitetta kommunikoidakseen muiden kanssa

- Liikuntavammainen ei pysty itse liikkumaan tai tarvitsee liikkumiseen apuvälineitä tai avustajaa. Liikuntavammaisuus voi johtua sairaudesta tai tapaturmasta.
- Kehitysvamma on vamma, joka vaikeuttaa uusien asioiden oppimista ja ymmärtämistä. Kehitysvammaiselle ihmiselle oppiminen ja muistaminen on vaikeampaa kuin muille. Kehitysvamma tulee esille lapsuudessa tai nuoruudessa.

LÄHDE:

www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/terveys/vammaiset

Osa 2: Sokeana koulussa

- Jaa osallistujat pareihin. Anna heille sokkoliinat. Toiselta parilta sidotaan silmät ja toinen toimii oppaana. Kerro, että seuraavaksi opas vie parinsa kävelylle. Oppaan tehtävänä on huolehtia, että pari on turvassa.
- Pyydä oppaita viemään pari kävelylle. Anna tarkat ohjeet, minne pari saa mennä kävelylle. Kerro, että viimeistään viiden minuutin kuluttua parien tulee olla takaisin luokassa omilla paikoilla istumassa.

PURKU:

- Kävelyn jälkeen pyydä pareja luopumaan rooleistaan ja keskustelemaan, miltä tuntui olla opas ja miltä tuntui olla opastettava. Miltä tuntui liikkua sokeana? Miltä tuntui luottaa toiseen tai olla vastuussa toisesta? Mikä oli vaikeinta?

- Kerro, että Suomessa on noin 1000–1500 näkövammaista lasta. Kertaa, että lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan vammaisten lasten erityistarpeet tulee huomioida. Keskustelkaa, millaisissa tilanteissa näkövammaisen tai sokea lapsi tarvitsee apua ja miksi? Miten koulusta saisi näkövammaisille sopivamman?

Osa 3: Tulkkia tarvitaan (sopii luku- ja kirjoitustaitoisille oppilaille)

- Kerro, että nyt toinen parista eläytyy kuulovammaisen ja viittomakielisen asemaan, toinen on kuuleva. Kerro, että kuulovammaiset kommunikoivat viittomakielellä. Suomessa on noin 15 000 viittomakielistä, joista osa on myös kuulevia, esimerkiksi kuulovammaisten lapsia.
- Anna jokaiselle kuulovammaiseksi eläytyvälle oppilaalle yksi liitteenä olevista Esteet pois! -tilannekortteista. Kerro, että korttia ei saa näyttää parille. Anna toiselle parille paperia ja kynä.
- Kerro, että kuulovammaisiksi eläytyvien tehtävänä on kertoa lappuun kirjoitettu asia parille äänettömästi, elekielen avulla (ei haittaa, vaikka ei oikeasti osaa viittomakieltä). Parikaan ei voi puhua, koska kuulovammaisen ei kuule. Parin tehtävänä on kirjoittaa paperille, mitä toinen yrittää viestiä.
- Kun kuulovammaisiksi eläytyvät pelaajat ovat kommunikoineet niin paljon kuin pystyvät, tulee parin kertoa, mitä hän ymmärsi. Sen jälkeen kuulovammaiseksi eläytynyt näyttää korttinsa.

PURKU

- Pyydä pareja keskustelemaan, miltä tehtävä tuntui. Millaista oli kommunikoida ilman yhteistä kieltä? Miltä tuntui, kun toinen ei ymmärtänyt?
- Kertaa, että lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan vammaisten lasten erityistarpeet tulee huomioida. Keskustelkaa siitä, millaisissa tilanteissa kuulovammaisen lapsi tarvitsee apua ja miksi. Miten esimerkiksi leikkipuistossa voisi huomioida paremmin kuulovammaisten lasten tarpeet?

Osa 4: Liikuntarajoitteisen esteet koulussa

- Kerro, että oppilaiden tehtävänä on lähteä pareittain tekemään koulussa liikuntarajoitteisten näkökulmasta esteellisyyskierros. Toinen oppilas kuvittelee istuvansa pyörätuolissa ja toinen kuvittelee, että kädet eivät toimi.
- Pyydä oppilaita ottamaan mukaan paperia ja kynät. Esteellisyyskierroksella heidän tehtävänä on kirjoittaa muistiin paikkoja, joissa oli vaikea tai mahdollon kulkea tai päästä sisään.

PURKU

- Keskustelkaa, millaisia esteitä oppilaat huomasivat koulussa olevan liikuntarajoitteiselle.
- Kertaa, että lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan

vammaisten lasten erityistarpeet tulee huomioida. Keskustelkaa, millaisissa tilanteissa liikuntarajoitteinen lapsi tarvitsee apua ja miksi? Miten esimerkiksi koulussa voisi huomioida liikuntarajoitteisten lasten tarpeet?

Osa 5: Jokainen erilainen – ja jokaisen oikeuksien toteutumisesta on huolehdittava!

- Kerro, että seuraavaksi pohditte, miten oppilaiden elämä muuttuisi, jos he vammautuisivat esimerkiksi menettämällä näkönsä, kuulonsa tai liikkumiskykynsä.

Päiväohjelman tarkastelu:

- Kirjoittakaa alkuopetuksen oppilaiden kanssa yhdessä taululle esimerkki oppilaan päivän aikataulusta sekä esim. kellonaika ja mitä silloin tapahtuu. Isommat oppilaat voivat kirjoittaa oman esimerkki-päivänsä aikataulun paperille.
- Pyydä oppilaita kuvittelemaan, että heistä olisi tullut sokeita, kuulovammaisia tai pyörätuolissa istuvia ja sen jälkeen tarkastelemaan päivän ohjelmaa. Keskustelkaa, mikä heidän päivänsä muuttuisi ja mikä pysyisi ennallaan. Mitä asioita olisi vaikea tai mahdoton tehdä? Missä he tarvitsisivat apua? Minkälainen olo heille tästä tulisi?

Persoonallisuuden tarkastelu:

- Pyydä oppilaita kuvailemaan itseään parille: millainen olen?
- Pyydä oppilaita kuvittelemaan vammautuvansa: menettävänsä näkö-, puhe- tai liikuntakykynsä
- Kysy oppilailta muuttaisiko vammaisuus heitä heidän omasta mielestään. Miltä heistä tuntuisi, jos ihmiset näkisivät heidät eri ihmisinä?

PURKU

- Keskustelkaa, mikä oli yllättävintä mitä oppilaat oppivat tehtävästä. Miten oppilaat aikovat suhtautua seuraavan kerran, kun tapaavat vammaisen henkilön?
- Kertaa, että lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Keskustelkaa, millaisissa tilanteissa kuulovammaisen lapsi tarvitsee apua ja miksi. ei kysymysmerkkiä Miten esimerkiksi leikkipuistossa voisi huomioida paremmin kuulovammaisten lasten tarpeet?

Lisätietoa vammaisuudesta opettajalle Vammaiskumppanuus -järjestön sivuilta: <https://www.vammaiskumppanuus.fi/vammaisuus/>

LÄHDE:

Harjoitus muokattu Suomen UNICEFin [Kaverina kaikille](#) -oppaasta (s. 52–54)

11. Reilu koulu -video (1.–6. luokka, pienille soveltaen)

TAVOITE 	• pohtia yhdenvertaisuuden toteutumista omassa koulussa • suunnitella ja toteuttaa video tai kuva jostain yhdenvertaisuuteen liittyvästä aiheesta • harjoitella itseilmaisua draaman keinoin
TARVIKKEET 	paperia ja kyniä suunnitteluun, tabletit tai kännykät, joille on asennettu kuvausohjelma
KESTO 	1–2 oppituntia
OPS 	3.–6. luokka: Äl: T1–T3, S1, YM: T14, US: T9, T11, S3, ET: T1–T4, S1, S3, YH: T2, T3, T7, S1, S2

OHJEET:

- Kerro oppilaille, että seuraavaksi he suunnittelevat ja kuvaavat videon teemalla Reilu koulu!
- Pyydä oppilaita keskustelemaan pienryhmissä, onko kaikilla oppilailla koulussa hyvä olla. Miksi? Miksi ei? Pyydä oppilaita kirjoittamaan pohdintansa paperille.
- Pyydä oppilaita valitsemaan joko vaihtoehto A tai B (Kirjoita taululle vaihtoehdot)
- Vaihtoehto A: Ongelma. Miksi jollain oppilaalla on kurjaa tai vaikeaa olla koulussa? Kenen pitäisi ratkaista ongelma? Miten ongelma ratkaistaan?
- Vaihtoehto B: Onnistuminen. Miksi oppilailla on hyvä olla koulussa? Kenen tai millaisen toiminnan ansiosta asia on mallillaan? Miten jatketaan tästä eteenpäin?
- Seuraavaksi oppilaiden tehtävänä on käsikirjoittaa tai kuvakäsikirjoittaa 1–2 minuutin video valitsemastaan tilanteesta.
 - Onko kyseessä mainosvideo, vaikuttamiskampanjavideo, video muutoksesta?
 - Ketkä ovat videon roolihahmot?
 - Missä ja miten video alkaa?
 - Miten ongelma tai onnistuminen ilmenee?
 - Miten ongelma ratkeaa / miten onnistumista kiitetään? Kuka tekee ja mitä?
- Pyydä oppilaita kuvaamaan video joko tabletilla tai jonkun ryhmäläisen puhelimella.
- Katsokaa videot esimerkiksi asettamalla video dokumenttikameran alle. Voit pyytää oppilaita myös lataamaan videot johonkin tiedostonjakopalveluun.
 - Pyydä jokaisen videon jälkeen yleisöä kertomaan, mitä he videolla näkivät ja mihin lapsen oikeuteen video liittyi.
 - Pyydä videon tehnyttä ryhmää kertomaan itse, mitä he videolla halusivat kertoa ja mihin oikeuteen video liittyi.

PURKU

- Kertaa, että lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle alle 18-vuotiaalle eikä ketään saa syrjiä. Valtion ja aikuisten tehtävänä on huolehtia, että oikeudet toteutuvat jokaisen lapsen kohdalla.
- Myös lapset voivat vaikuttaa yhdenvertaisuuden toteutumiseen olemalla esimerkiksi kaveri kaikille, puuttumalla kiusaamiseen ja keskustelemalla aiheesta – esimerkiksi tekemällä Reilu koulu! -videon

- Voitte katsoa inspiraatioksi [Reilu koulu](#) -videokilpailun osallistuneita videoita Voitte ladata tekemänne videot koulun nettisivuille.
- Oppilaat voivat videon tekemisen sijaan kirjoittaa tarinat, tehdä näytelmät tai työstää julisteet "Reilu koulu" -teemasta.

LÄHDE:

Muokattu www.lapsenoikeudet.fi -sivuston videokilpailun (2017) pohjalta.

Lähteet

tietoa ihmisoikeuksista ja vinkkejä ihmisoikeus- ja globaalikasvatusmateriaaleihin

Tietosivuja lapsen oikeuksista ja ihmisoikeuskasvatuksesta

[Lapsen oikeudet -tietosivu](#), Suomen UNICEF

[Lapsen oikeudet -tietosivusto](#), Lapsen oikeuksien viestinnän yhteistyöverkosto

[Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child](#): Fully Revised Third Edition, (Lapsen oikeuksien käsikirja), UNICEF

[Ihmisoikeuskasvatus](#), Ihmisoikeuskeskus

Materiaalivinkkauksia koulujen globaali- ja ihmisoikeuskasvatukseen Suomen UNICEFiltä

[Lapsen oikeudet toiminnallisesti](#) -opas, Suomen UNICEF (2015)

”Opas on tarkoitettu tukemaan kasvattajia lasten ihmisoikeuskasvatuksessa. Osa harjoitusten esimerkeistä on koulumaailmasta, mutta opas soveltuu hyvin myös muihin kasvatusympäristöihin.”

[Oikeuden aika! -opas lapsen oikeuksiin](#), Suomen UNICEF (2004, 2009)

”Opas esittelee tiiviisti, mitä ovat lapsen oikeudet ja antaa vinkkejä opettajalle aiheen käsittelyyn oppilaiden kanssa. Opas perustuu harjoituksiin, joiden kautta oppilas oppii hahmottamaan, mitä lapsen oikeudet ovat ja mikä on niiden merkitys itselle ja lapsille muualla maailmassa”

[UNICEF-kävely](#), Suomen UNICEF

”UNICEF-kävely on kouluille suunnattu liikunta- ja varainhankintatapahtuma sekä opettajalle monipuolinen työkalu opetussuunnitelman mukaiseen globaali- ja ihmisoikeuskasvatukseen.”

[Ihmisoikeus- ja globaalikasvatusmateriaalit](#), Suomen UNICEF

” UNICEFin ihmisoikeus- ja globaalikasvatusmateriaalien avulla voit käsitellä lapsen oikeuksia ja kestävän kehityksen tavoitteita osana opetusta.”

Materiaalivinkkauksia koulujen globaali- ja ihmisoikeuskasvatukseen muilta toimijoilta

[Compasito – lasten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja](#), Euroopan Neuvosto (2012)

”Compasito antaa perustiedot lapsen ihmisoikeuksista ja ihmisoikeuskasvatuksen tavoitteista niin eurooppalaisessa kuin laajemmassa kansainvälisessä perspektiivissä. Teos sisältää 40 vaikeustasoltaan vaihtelevaa käytännön harjoitusta sekä vinkkejä konkreettisiksi toimintaideoiksi harjoitusten jälkeen. Harjoitukset on tarkoitettu 6–13-vuotiaille.”

[Ihmisoikeudet.net -sivusto](#), Ihmisoikeusliitto

”Sivustoon on koottu perustiedot ihmisoikeuksista: Ihmisoikeuksien historia, tärkeimmät oikeudet, ihmisoikeussopimukset ja eri valvontamekanismit. Oikeuksien toteutumista tarkastellaan eri globaali-kasvatukseen liittyvien teemojen kautta kansainvälisesti ja Suomessa. Sivustolla on materiaalia ja harjoituksia kasvattajien käyttöön.”

[Gloaalikasvatuksen vinkkipankki](#), Gloaalikasvatusverkosto

”Gloaalikasvatuksen vinkkipankista löytyy lukuisia ideoita siihen, miten globaalikasvatusta voi toteuttaa käytännössä. Vinkkeihin on koottu järjestöjen tuottamia materiaaleja ja opetusmenetelmiä globaalikasvatuksen teemoista. Tarjolla on myös koulutusvinkkejä ja moneen oppiaineeseen sopivia kouluvierailuja.”

[Gloaalikoulu](#), Plan International Suomi

”Planin globaalikoulu on globaalikasvatuksen kokonaisuus, joka tarkastelee globaaleja kehityskysymyksiä erityisesti lapsen oikeuksien näkökulmasta. Se tarjoaa käyttäjilleen monipuolisia välineitä maailman ymmärtämiseen ja muuttamiseen.”

[Lasten sivut](#), Lapsiasiavaltuutetun toimisto

”Lasten sivut soveltuvat alakouluissa monen oppiaineen ja myös oppiaineiden rajat ylittävään opetukseen. Sivulla kerrotaan lapsen oikeuksista erilaisten hahmojen ja heidän maailmojensa kautta. Kukin hahmo edustaa tiettyä lapsen oikeutta. Jokaisen hahmon maailmasta löytyy tehtävää, katsottavaa tai kuultavaa. Sivuilta löytyy myös vinkkejä erilaisiin ongelmiin ja huoliin, joita lapset voivat kohdata. Sivut on suunniteltu siten, että lapsi pystyy käyttämään sivua itsenäisesti.”

[Monimuotoiset perheet](#) -verkosto

”Monimuotoisista perheistä kertovaa opetusmateriaalia ammattilaisille ja opiskelijoille.”

[Sateenkaarisanasto](#), Seta

”Sanasto sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta.”

Kaveribingo (LIITE)

1. Kun pelinjohtaja antaa luvan, lähde kiertämään luokassa.
2. Mene vuorotellen eri ihmisten luokse ja selvitä, mitä yhteistä teillä on.
3. Kerää jokaiseen ruutuun eri nimi.
4. Huuda ”bingo”, kun olet löytänyt kaverin jonkin vaaka- tai pystyrivin jokaiseen ruutuun.
5. Jos kaverit haluavat vielä jatkaa etsimistä, koeta kerätä lisää bingorivejä tai koko ruudukko täyteen.

Keksikää itse yhdistävä juttu: Kaverin nimi:	Henkilö, joka har- rastaa samaa juttua kuin sinä:	Henkilö, joka tykkää samasta ruoasta kuin sinä:	Henkilö, jolla on sama lempioppi- aine kuin sinulla:
Henkilö, jonka perheessä on yhtä monta henkilöä kuin sinulla:	Henkilö, joka tykkää samasta eläimestä kuin sinä:	Keksikää itse yhdis- tävä juttu: Kaverin nimi:	Henkilö, jolla on samankokoinen kenkä kuin sinulla:
Henkilö, jolla on sama lempiherkku kuin sinulla:	Keksikää itse yhdistävä juttu: Kaverin nimi:	Henkilö, joka on näh- nyt jonkun saman elokuvan kuin sinä:	Henkilö, joka on lukenut saman kirjan kuin sinä:
Henkilö, joka tyk- kää tehdä koulupäi- vän jälkeen samaa asiaa kuin sinä:	Henkilö, jonka kans- sa olet syntynyt sa- mana vuonna:	Henkilö, jolla on jokin samanvärinen vaate:	Keksikää itse yhdistävä juttu: Kaverin nimi:

Askel eteenpäin -roolikortit (LIITE)

Puhut kotona eri kieltä kuin koulussa. Muutama luokkakaveri pilkkaa ja matkii sinua, kun he kuulevat sinun puhuvan äidinkieltäsi vanhempasi kanssa.	Olet 10-vuotias. Et ole aloittanut vielä koulua. Isäsi on sairas ja joudut tekemään töitä päivisin, jotta perheelläsi on rahaa ruokaan.
Olet 11-vuotias ja asut vanhempiesi kanssa. Koulunkäynti on sinulle vaikeaa, luokallasi on 30 oppilasta eikä opettaja ehdi auttamaan sinua.	Olet 10-vuotias ja asut pääkaupungissa äitisi ja isäsi sekä kahden pikkusiskosi kanssa. Harrastat jalkapalloa ja haaveilet jalkapalloilijan ammatista.
Jouduit kolme vuotta sitten pakenemaan sotaan. Asut perheesi kanssa pakolaisleirillä naapurimaassa. Olet 10-vuotias, etkä ole vielä aloittanut koulunkäyntiä.	Isäsi ja äitisi ovat työttömiä. Harrastat partiota ja olet samalla luokalla parhaan ystäväsi kanssa. Et ole koskaan ollut ulkomailla. Vietät paljon aikaa jutellen ja leikkien vanhempiesi kanssa.
Kotimaassasi on sota. Koulusi on tuhoutunut pommituksissa, etkä ole opiskellut vuoteen. Asut kotona äitisi ja pikkusiskosi kanssa. Et tiedä, missä isäsi on.	Sinulla on viisi pikkusisarusta. Isäsi on toisessa kaupungissa töissä. Et käy koulua, koska autat päivisin äitiäsi kotitöissä ja sisarusten hoitamisessa.
Asut maaseudulla. Kouluusi on matkaa 30 kilometriä. Et voi siksi käydä koulua, joten autat vanhempiasi banaaniviljelmillä.	Olet 8-vuotias, sokea lapsi. Käyt näkövammaisille lapsille tarkoitettua erityiskoulua ja harrastat maalaamista.
Muutit tähän maahan vauvana. Puhut hyvin sekä uuden että entisen kotimaasi kieltä ja tulkkaat usein vanhemmillesi ja isovanhemmillesi.	Äitisi on kotimaasi presidentti. Vanhempasi matkustavat paljon, joten useimmiten sinusta huolehtii lapsenvahti. Koulussa on vaikea keskittyä opiskeluun.
Asut lastenkodissa etkä ole koskaan nähnyt vanhempiasi. Kotimaasi on hyvin köyhä, lastenkodissa ei ole tarpeeksi ruokaa ja olet usein nälkäinen.	Olet 11-vuotias. Olet elänyt eri sijaisvanhempien kanssa vauvasta lähtien, koska vanhempasi eivät pystyneet huolehtimaan sinusta. Olet asunut samassa kodissa koulun aloittamisesta asti kolmen muun lapsen kanssa. Sijaisvanhempasi ovat mukavia.

Rakastat koulunkäyntiä. Kotona on aina kiire ja kova meteli. Koulupäivien jälkeen hoidat sisarusiasi ja siivoat etkä ennätä siksi tehdä läksyjä kunnolla.

Et haluaisi aamuisin lähteä kouluun, koska sinua kiusataan haukkumalla eikä sinua oteta mukaan leikkeihin. Vanhempasi ovat aina töissä, eivätkä he ole ehtineet kuunnella huoliasi. Opettaja ei ole puuttunut kiusaamiseen.

Sairastuit lapsena polioon, koska et ollut saanut rokotetta. Et pysty kävelemään etkä ole koulussa, koska vanhemmillasi ei ole rahaa ostaa pyörätuolia. Kotimaasi on köyhä eikä siellä ole maksutonta julkista terveydenhuoltoa.

Asut vanhempiesi ja kolmen sisaruksen kanssa omakotitalossa. Käytät huivia uskontosi mukaisesti. Välitunneilla lempijuttusi on leikkiä rosvoa ja poliisia.

Sinulla ei ole kotia etkä tiedä, missä vanhempasi ovat. Kerjää kadulla saadaksesi rahaa ruokaan ja yöt nukut autiotalossa kaupungin laidalla.

Sinulla on kaksi äitiä ja pikkusisko. Asutte kaupungin keskustassa. Pelaat jääkiekkoa ja olet tosi hyvä matikassa.

Olet kuulovammainen ja kommunikoit viittomakielellä. Koulussasi kaikki oppilaat ja aikuiset käyttävät viittomakieltä. Harrastat uintia.

Sinulla on ollut syntymästä asti liikuntarajoite ja liikut pyörätuolissa. Kuljet kouluun taksilla ja joudut odottamaan kyytiä joka päivä pitkään. Koulussa sinulla on avustaja.

Puhut vanhempiesi ja veljesi kanssa saamea. Kotiasi lähellä olevassa koulussa ei ole saamenkielistä luokkaa, joten käyt koulua kahden tunnin ajomatkan päässä.

Sinulla on oma eläinaiheinen YouTube -kanava, jota päivität äitisi kanssa. Sinulla on paljon seuraajia, mutta luokkakaverisi haukkuvat sinua ja videoitasi. Et ole uskaltanut kertoa kiusaamisesta aikuisille ja haluaisit siksi lopettaa rakkaan tubetusharrastuksesi.

Asut Suomessa. Puhut kotona kieltä, jota suurin osa muista ihmisistä ei ymmärrä. Suomen kieli on sinulle vaikeaa. Et ymmärrä kunnolla, mitä opettaja sanoo etkä halua kertoa sitä.

Sinulla on sellainen keho kuin suurimmalla osalla pojista. Sinä kuitenkin tiedät, että olet oikeasti tyttö ja haluat, että muutkin pitäisivät sinua tyttönä. Siksi sinua harmittaa, kun sinua sanotaan pojaksi, ja sinun pitää aina mennä poikien vessaan ja pukuhuoneeseen.

Asut köyhässä maassa ja olet syntynyt kotona etkä sairaalassa. Sinua ei ole syntymärekisteröity, joten et ole virallisesti maasi kansalainen. Siksi sinua ei muisteta rokottaa etkä voi käydä koulua loppuun. Sinä et voi saada passia tai muuta henkilöllisyystodistusta.

Haluat olla aikuisena asianajaja, mitä varten pitää opiskella pitkään. Koulu on liian kallis ja vanhempasi haluavat, että peruskoulun jälkeen alat työskennellä perheen kahviviljelmillä.

Askel eteenpäin –väitteet (LIITE)

- Saat käydä koulua.
- Saat tarpeeksi tukea koulussa ja opit uusia asioita.
- Aiot mennä yläkoulun jälkeen ammattikouluun tai lukioon.
- Voit opiskella ammatin, jonka haluat.
- Saat päivittäin vatsasi täyteen eikä sinun tarvitse nähdä nälkää.
- Saat päivittäin tarpeeksi puhdasta juomavettä.
- Sinua ei kiusata.
- Sinulla on passi.
- Sinulla on mahdollisuus harrastaa toiveharrastustasi.
- Asut turvallisen aikuisen kanssa, joka huolehtii sinusta.
- Aikuiset ajattelevat sinun parastasi, kun he tekevät sinun elämääsi vaikuttavia päätöksiä.
- Saat vaikuttaa sinua koskeviin päätöksiin.
- Sinun ei tarvitse pelätä, että sinua satutetaan.
- Pääset lääkäriin, jos sairastut.
- Et ole koskaan tuntenut itseäsi syrjityksi vanhempiesi alkuperän, taustan, uskonnon tai kulttuurin takia.
- Sinulla on säännölliset hammaslääkäri- ja terveystarkastukset, vaikka et olisi sairas.
- Pääset internetiin ja voit lukea uutisia.
- Sinulla on aikaa leikkiä tai viettää aikaa ystävien kanssa.
- Sinulla on aikaa nukkua riittävästi.
- Uskot, että sinulla on onnellinen tulevaisuus, kun olet aikuinen.

Kohti yhdenvertaisempaa maailmaa -sketsit (LIITE)

Aikuisen hölmö mielipide: "Tytöt leikkivät hyppynarulla ja pojat pelaavat jalkapalloa"

Leikkipuistossa ohjaaja sanoo, että pojat voivat lähteä kentälle pelaamaan jalkapalloa. Milla ja Sofia sanovat, että hekin lähtevät pelaamaan jalkapalloa. Ohjaaja toteaa, että jalkapallo on poikien peli, mutta tytöt voivat hyppiä hyppynarulla.

Miltä aikuisen toiminta tuntuu lapsista? Miksi se on syrjivää? Miten toivoisitte, että aikuinen toimisi toisin? Keksikää pienoishäytelmä tai sketsi tilanteesta, jossa lapset saavat aikuisen ymmärtämään, miten hän voisi toimia toisin ja yhdenvertaisuutta edistäen.

Aikuisen hölmö mielipide: "Tosimies ei itke"

Oppilaat leikkivät koulun pihalla. Antin uusi pallo vierii autotielle ja auto ajaa pallon ylitse. Pallo hajoaa. Antti on surullinen ja alkaa itkeä. Aikuinen huutaa pihan toiselta puolelta, että lopeta tuo pillittäminen, tosimies ei itke.

Miltä aikuisen toiminta tuntuu lapsista? Miksi se on syrjivää? Miten toivoisitte, että aikuinen toimisi toisin? Keksikää pienoishäytelmä tai sketsi tilanteesta, jossa lapset saavat aikuisen ymmärtämään, miten hän voisi toimia toisin ja yhdenvertaisuutta edistäen.

Aikuisen hölmö mielipide: "Siivoaminen ja muut kotityöt kuuluvat tytöille ja naisille"

Riina, Yusuf ja Eetu ovat lähdössä iltapäiväkerhossa välipalan jälkeen pihalle leikkimään. Aikuinen toteaa, että Riinan pitää siivota ensin pöytä, ennen kuin hän voi lähteä poikien kanssa ulos leikkimään.

Miltä aikuisen toiminta tuntuu lapsista? Miksi se on syrjivää? Miten toivoisitte, että aikuinen toimisi toisin? Keksikää pienoishäytelmä tai sketsi tilanteesta, jossa lapset saavat aikuisen ymmärtämään, miten hän voisi toimia toisin ja yhdenvertaisuutta edistäen.

Aikuisen hölmö mielipide: "On olemassa tyttöjen värejä ja tyttöjen juttuja ja poikien värejä ja poikien juttuja"

Eemil on saanut uuden pinkin t-paidan, jossa on poni ja Sarahilla on tummanvihreä paita, jossa on monsteriauto. Lapset ovat keinumassa. Aikuinen katsoo lapsia nauraen ja kysyy, miksi he ovat vaihtaneet paitoja: Eemilillä on tyttöjen paita ja Sarahilla poikien paita.

Miltä aikuisen toiminta tuntuu lapsista? Miksi se on syrjivää? Miten toivoisitte, että aikuinen toimisi toisin? Keksikää pienoishäytelmä tai sketsi tilanteesta, jossa lapset saavat aikuisen ymmärtämään, miten hän voisi toimia toisin ja yhdenvertaisuutta edistäen.

Aikuisen hölmö mielipide: "Vain tytöt voivat tykätä pojista ja pojat tytöistä"

Kuudesluokkalaiset lapset juttelevat ihastumisistaan ja ujoudestaan pyytää ihastuksensa kohteita tekemään yhdessä jotakin kivaa. Eerik kertoo, että ei ole uskaltanut pyytää Kallea vielääkään elokuvaan. Aikuinen kysyy Eerikiltä, että eikö Eerik tiedä, että Kallehan on poika? Eerikin ystävät tietävät, että Eerik on ollut ihastunut joukkuekaveriinsa Kalleen jo pitkän aikaa ja Kallekin Eeriin. Eerik hiljenee ja pahoittaa mielensä.

Miltä aikuisen toiminta tuntuu lapsista? Miksi se on syrjivää? Miten toivoisitte, että aikuinen toimisi toisin? Keksikää pienoishäytelmä tai sketsi tilanteesta, jossa lapset saavat aikuisen ymmärtämään, miten hän voisi toimia toisin ja yhdenvertaisuutta edistäen.

Aikuisen hölmö mielipide: "On olemassa tyttöjen ammatteja ja poikien ammatteja"

Lapset keskustelelevat haaveammateistaan. Ali kertoo aikuiselle, että haluaa aikuisena lastenhoitajaksi. Aikuinen vastaa, että se on tyttöjen ammatti ja Alin kannattaa opiskella ennemmin palomieheksi, poliisiksi tai johtajaksi.

Miltä aikuisen toiminta tuntuu lapsista? Miksi se on syrjivää? Miten toivoisitte, että aikuinen toimisi toisin? Keksikää pienoishäytelmä tai sketsi tilanteesta, jossa lapset saavat aikuisen ymmärtämään, miten hän voisi toimia toisin ja yhdenvertaisuutta edistäen.

Esteet pois! –tilannekortit (LIITE)

Kerro puhuen parillesi: Tilanne tapahtuu koulun ruokalassa ja parisi on luokkakaverisi.

Kerro elekielellä: Pyydä kaveriasi hakemaan ketsuppia makaronilaatikkoon.

Kerro puhuen parillesi: Tilanne tapahtuu koulussa. Parisi on opettaja ja keskustellette seuraavan päivän luokkaretkestä.

Kerro elekielellä: Sinulla on aamulla hammaslääkäri, joten et tule yhteisellä bussikuljetuksella. Vanhempasi tuovat sinut suoraan huvipuistoon.

Kerro puhuen parillesi: Tilanne tapahtuu luokassasi ja parisi on opettaja, jolle kerrot, miksi läksyt eivät ole tehty.

Kerro elekielellä: Läksysi jäivät tekemättä, koska olit isovanhempiesi luona ja unohdit reppusi sinne.

Kerro puhuen parillesi: Tilanne tapahtuu välitunnilla. Parisi on luokkakaverisi.

Kerro elekielellä: Haluat mennä illalla katsomaan skeittikilpailuja ja pyydät kaveriasi mukaan.

Kerro puhuen parillesi: Tilanne tapahtuu koulussa. Parisi on luokkakaverisi.

Kerro elekielellä: Olet surullinen. Koirasi tassu murtui, kun se jäi auton oven väliin.

Kerro puhuen parillesi: Tilanne tapahtuu kotona. Parisi on äitisi.

Kerro elekielellä: Puhelimesi katosi kotimatkalla.